

کاربست اصول کشاورزی شهری در مقیاس محلات

نمونه موردی: محله امامزاده یحیی در تهران*

مریم محمدی**

استادیار گروه شهرسازی، دانشگاه هنر، تهران، ایران.

دلارام ابراهیمی نیا

دانشگاه پلی تکنیک، میلان، ایتالیا.

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۸/۱۵

تاریخ پذیرش: ۹۷/۱۰/۲۰

تاریخ قرارگیری روی سایت: ۹۷/۱۲/۲۲

چکیده | پیوند بین انسان و طبیعت غیرقابل انکار است و بسیاری از مطالعات نشان می‌دهند که انسان در طبیعت و در جوار سبزی‌نگی در بهترین حالت روانی خود قرار دارد و می‌تواند به سادگی بسیاری از مشکلات درونی و حتی در بعضی موارد مشکلات جسمی خود را حل کند. اما متأسفانه در شهرهای امروزی سبزی‌نگی مفهومی از دست‌رفته است و از این‌رو، ساکنان دسترسی محدودی به طبیعت یا نشانه‌های آن دارند. کشاورزی شهری به عنوان یکی از رویکردهای نوین در عصر حاضر، تلاش می‌کند تا انسان و طبیعت را دوباره به یکدیگر پیوند دهد، اما این تنها نتیجه آن نیست. کشاورزی شهری سلامت ساکنان شهر و محلات را افزایش داده و با ایجاد پیوندی قوی بین ساکنان محلات، آنها را به مشارکت اجتماعی در محله تشویق می‌کند. تأثیرات این باغچه‌های کوچک شهری از تأثیرات اجتماعی فراتر رفته و با کاهش هزینه مواد غذایی و ایجاد بازارچه‌هایی برای فروش محصولات، در بُعد اقتصادی نیز مؤثر است. در این مقاله کشاورزی شهری، اصول و شاخص‌های آن و در نهایت کاربری کشاورزی شهری در مقیاس محلات تدوین شده است. پژوهش حاضر، از نوع تحقیق توصیفی تحلیلی و کاربردی است. این نوشتار با تکیه بر نتایج تحقیقات پیشین و با بهره‌گیری از روش اسنادی و تحلیل نتایج آنها، به مدل کاربردی پژوهش دست یافته است. نمونه مورد بررسی، محله امامزاده یحیی واقع در منطقه ۱۲ شهرداری تهران است و برای بررسی متغیرهای پژوهش، از روش برداشت میدانی و پرسش و ابزار پرسش‌نامه نیمه‌باز استفاده شده است. حجم جامعه آماری ۱۶۰ نفر بوده و داده‌ها با نرم‌افزار اس.پی.اس.اس (SPSS) به صورت توصیفی و تحلیلی بررسی شده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که کشاورزی شهری بیشترین تأثیر را در ابعاد اقتصادی خانوار مانند افزایش میزان پس‌انداز و ایجاد شغل دارد و در ابعاد اجتماعی بر افزایش استفاده از فضاهای جمعی، افزایش امنیت محیطی و کاهش افسردگی تأثیر دارد و در بُعد سلامت نیز باعث سهولت در دسترسی به غذای سالم می‌شود.

واژگان کلیدی | کشاورزی شهری، محله، اصول، بُعد اقتصادی، بُعد اجتماعی، مصادیق کشاورزی شهری.

مقدمه | رویکرد کشاورزی شهری با خلق باغچه‌های شهری کوچک در محلات در وهله اول به ایجاد فضاهای سبز منجر می‌شود که بیشترین تأثیر را در ایجاد آسایش و آرامش روانی دارد. این رویکرد به ساکنان فرصت می‌دهد تا با انجام فعالیت کشاورزی به آرامش روانی رسیده و با تولید میوه و سبزیجات سلامت جسمی خود را افزایش بدهند و درصدی از هزینه‌های خانوار را کم کنند. از طرف دیگر به آنان این فرصت را می‌دهد تا از طریق مشارکت اجتماعی در این فعالیت، هم تلاش کنند تا محله‌ای بهتر را برای خود و دیگران بسازند و هم با همسایگان خود آشنا شوند و در نهایت محله را از بُعد اجتماعی غنی می‌کند که یکی از مهم‌ترین دستاوردهای کشاورزی شهری است.

محله امامزاده یحیی واقع در منطقه دوازده شهرداری تهران،

مقدمه | رویکرد کشاورزی شهری با خلق باغچه‌های شهری کوچک در محلات در وهله اول به ایجاد فضاهای سبز منجر می‌شود که بیشترین تأثیر را در ایجاد آسایش و آرامش روانی دارد. این رویکرد به ساکنان فرصت می‌دهد تا با انجام فعالیت کشاورزی به آرامش روانی رسیده و با تولید میوه و سبزیجات سلامت جسمی خود را افزایش بدهند و درصدی از هزینه‌های خانوار را کم کنند. از طرف دیگر به آنان این فرصت را می‌دهد تا از طریق مشارکت اجتماعی در این فعالیت، هم تلاش کنند تا محله‌ای بهتر را برای خود و دیگران بسازند و هم با همسایگان خود آشنا شوند و در نهایت محله را از بُعد اجتماعی غنی می‌کند که یکی از مهم‌ترین دستاوردهای کشاورزی شهری است.

✉ نویسنده مسئول: m.mohammadi@art.ac.ir

شماره تماس: ۰۲۱-۶۶۷۳۳۴۱۰

شهری را داراست. پژوهش حاضر در بخش مبانی نظری در پی پاسخگویی به این پرسش اصلی است که کشاورزی شهری در چه ابعادی اثرگذار است. همچنین در خلال پژوهش به پرسش‌های زیر هم که در رابطه با محله موردنظر است، پاسخ می‌دهیم:

- توانش‌ها و محدودیت‌های محله امامزاده یحیی برای اجرای کشاورزی شهری چیست؟
- از بین روش‌های اجرایی کشاورزی شهری، کدام روش با پتانسیل‌های محله امامزاده همخوانی دارد؟
- کشاورزی شهری بر چه ابعادی از زندگی ساکنان محله امامزاده یحیی تأثیر می‌گذارد؟

پیشینه پژوهش

کشاورزی شهری، رویکرد جدیدی است و به تازگی توجه علاقه‌مندان را به خود جلب کرده است. به همین دلیل تعداد محدودی پژوهش در این خصوص انجام شده است و طیف متعددی را دربرنمی‌گیرد. همان‌طور که در بررسی تاریخچه می‌بینیم، سابقه این رویکرد را می‌توان در قالب رویکردهای دیگر نیز جستجو نمود. اولین بار در سال ۱۹۹۶ میلادی جک اسمیت در این رابطه سخن گفت. وی در کتاب خود، گذشته و آینده کشاورزی شهری، کشاورزان شهری، تأثیرات کشاورزی شهری، معضلات کشاورزی شهری و پیشرفت کشاورزی شهری را به طور مفصل بررسی کرد. در جدول ۱ پژوهش مذکور و سایر پژوهش‌های تأثیرگذار بر حوزه کشاورزی

نمونه مورد بررسی در این پژوهش است. این محله بخشی از محدوده بزرگ عودلاجان قدیم تهران است که از خیابان ناصرخسرو تا خیابان ری امتداد داشته است. محله امامزاده یحیی یکی از محلاتی است که در آن، قدیمی‌ترین نشانه‌های فضای سبز و طبیعت تهران مشاهده می‌شود. وجود چنار ۹۰۰ ساله در این محله نشان می‌دهد که در گذشته و هم‌اکنون، فضای سبز جایگاه خاصی در زندگی روزانه مردم داشته و دارد، اما در حال حاضر سرانه فضای سبز در این محله از حد مجاز پایین‌تر است و فشردگی بافت و ریزدانه‌های قطعات در کنار وجود ساختمان‌های قدیمی، سیمایی فرسوده به محله داده است. با این وجود، پیشینه تاریخی محله و وجود بناهای تاریخی بسیاری مانند امامزاده یحیی، سرای کاظمی‌ها، مدرسه معمارباشی، خانه مدرس و چندین بنای دیگر حس تعلق ساکنان به محله را ارتقا داده است و به نظر می‌رسد با مشارکت ساکنان این محله، می‌توان با انجام رویکرد کشاورزی شهری، محله امامزاده یحیی را به یکی از محلات نمونه در شهر تهران تبدیل کرد.

در این پژوهش در ابتدا مبانی نظری کشاورزی شهری، تاریخچه آن، تعاریف کشاورزی شهری، ابعاد تأثیرگذاری آن در شهر و محله و همچنین انواع مصادیق این رویکرد به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است. در ادامه، نمونه موردی امامزاده یحیی واقع در منطقه دوازده شهرداری تهران بررسی شده و با استفاده از نتایج حاصل از پرسش‌نامه مشخص شد که تا چه میزان این محله قابلیت بهره‌گیری از کشاورزی

جدول ۱: جمع‌بندی پیشینه پژوهش کشاورزی شهری. مأخذ نگارندگان.

ردیف	مؤلف	نام پژوهش	مهمترین مسائل مطرح شده	مقیاس	نوع پژوهش
۱	جک اسمیت (۱۹۹۶)	کشاورزی شهری: غذا، شغل و شهر پایدار ^۱	گذشته و آینده کشاورزی شهری، کشاورزان شهری، تأثیرات کشاورزی شهری، معضلات کشاورزی شهری و پیشرفت کشاورزی شهری	شهری و فراشهری	کتاب
۲	لوک موگه (۲۰۰۵)	آگروپولیس ^۲	بررسی تأثیر کشاورزی شهری بر ابعاد اجتماعی مانند سرزندگی، پایداری و کاهش فقر	شهری و فراشهری	کتاب
۳	چارلز لشر (۲۰۰۶)	کشاورزی شهری: پدیده‌ای متفاوت در هر گوشه جهان ^۳	بررسی تفاوت‌ها و شباهت‌های کشاورزی شهری در ۵ قاره جهان	بین‌المللی	مقاله
۴	کول و اسمیت (۲۰۰۸)	کشت در شهر سالم: استفاده از شواهد برای سیاست‌های کشاورزی شهری ^۴	پاسخ به معضلات شهری با استفاده از کشاورزی شهری	شهری	کتاب
۵	دانشگاه کالیفرنیا (۲۰۱۳)	تأثیرات کشاورزی شهری: ابعاد اجتماعی، سلامت و اقتصادی ^۵	بررسی انواع باغچه‌های شهری؛ بررسی تأثیرات اجتماعی، سلامت و اقتصادی.	شهری و فراشهری	مقاله
۶	بانک جهانی (۲۰۱۳)	یافته‌های چهار نمونه موردی در زمینه کشاورزی شهری ^۶	سرزندگی شهرها، امنیت غذایی و پیشرفت شهرها؛ بررسی روند و فرآیند کشاورزی شهری از ابتدا (انتخاب محلات، دلایل آن، موانعی که با آن روبه‌رو شدند و ...) تا انتهای فرآیند ساخت باغچه‌ها و انجام فعالیت کشاورزی شهری	شهری	مقاله

شهری معرفی شده است.

کشاورزی شهری در بستر شرایط بومی و الزامات خاص هر منطقه شهری تعریف و توجیه می‌شود. نکته مهم این است که مقصود از کشاورزی در شهر، زراعت و کشت و کار به معنای عمومی آن نیست. تولید محصولات کشاورزی اساسی نظیر گندم، برنج و غلات نیازمند شرایط کشاورزی حرفه‌ای و توسعه یافته برای تأمین نیازهای ملی و در مقیاس کلان است. مقصود از ایجاد کشاورزی در شهر، کاشت و تولید محصولات خرد غذایی با روش‌های آسان و با حداقل امکانات است. تولید سبزیجات، صیفی جات و برخی میوه‌های بومی در مناطق مسکونی شهری نه تنها محتمل و انجام‌شدنی است، بلکه بنا به ضرورت‌های توسعه شهری، امری سودمند و ضروری تلقی می‌شود (دانشپور، ۱۳۸۷).

کشاورزی شهری یکی از منابع تأمین‌کننده سیستم‌های تغذیه شهری است و تنها یکی از چندین گزینه امنیت غذایی برای خانوارها محسوب می‌شود. به عنوان مثال یکی از چندین ابزار استفاده مفید از فضاهای باز شهری، احیای مواد زائد جامد و مایع شهری، ایجاد درآمد و اشتغال و نیز مدیریت مؤثر منابع آب است (Shamshiri et al., 2018: 3). از دید سوتیک، کشاورزی شهری می‌تواند ارزش‌های زیبایی‌شناختی جامعه را بهبود بخشد و فضای بیرونی بیشتری را برای ساکنان و بازدیدکنندگان تهیه کند (Sutic, 2003:1). این باغ‌ها، محیطی آرام و لذت‌بخش برای ساکنان تأمین می‌کنند.

در تعاریفی که برای کشاورزی شهری تا کنون مطرح شد، مفاهیم مشترکی قابل شناسایی است که به طور خلاصه شامل موارد زیر می‌شود:

- قابلیت رشد و پرورش گیاهان خوراکی درون مرزهای شهری؛
- بهبود ارزش زیبایی؛
- تأمین سیستم‌های تغذیه شهری؛
- استفاده مفید از فضاهای باز شهری، ایجاد درآمد و اشتغال و نیز مدیریت مؤثر منابع آب.

تاریخچه کشاورزی شهری

اولین رد پای کشاورزی شهری را می‌توان در تمدن مصر پیدا کرد. جایی که مردمانش آب را بازیافت می‌کردند و زمین‌های کشت سبزیجات در کنار این مسیرهای آب قرار داشت تا فصل کشت به درازا بیانجامد (Viljoen et al., 2005:21). سپس در قرن نوزدهم در آلمان کشاورزی شهری به عنوان پاسخی برای فقر و عدم امنیت غذایی مطرح شد و در حین جنگ جهانی اول و دوم زمین‌های «پیروزی»^۸ در آمریکا، کانادا و بریتانیا برای کمک به جنگ ساخته شدند. در انقلاب

پژوهش‌های مرتبط با کشاورزی شهری، عموماً اصول و اهداف کشاورزی شهری را در مقیاس‌های کلان مورد توجه قرار داده‌اند و چندان توجهی بر تأثیرگذاری آن بر مقیاس محلات شهری نداشته‌اند، در صورتی که بدون شک، محلات شهری به عنوان کوچک‌ترین مقیاس تقسیمات شهری، می‌توانند بستری جهت بهره‌مندی از سرمایه اجتماعی و مشارکت مردمی باشند. همچنین لازم به ذکر است که هیچ کدام از پژوهش‌های انجام‌شده، بر روی کشور ایران و یا با جغرافیای مشابه نبوده است.

مبانی نظری

تعریف کشاورزی شهری

سال ۲۰۰۸ را می‌توان یکی از مهم‌ترین سال‌های تاریخ جهان به شمار آورد. در همین سال بود که جمعیت شهری از جمعیت روستایی بیشتر شد. در سال ۲۰۰۷ سازمان بودجه سازمان ملل متحد، پیش‌بینی کرد که جمعیت جهان که در این سال ۳/۳ میلیارد نفر بود تا سال ۲۰۵۰ دو برابر شده و به ۶/۴ میلیارد نفر برسد^۷ (UNFPA, 2007:16) و تا سال ۲۰۲۰ بیش از ۸۵ درصد افراد فقیر در آمریکای لاتین، ۴۵ درصد از افراد فقیر در آفریقا و آسیا در شهرها و شهرک‌ها زندگی خواهند کرد (World Bank, 2013: 1).

در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته، کشاورزی شهری و تولید غذا در داخل و یا اطراف شهر پاسخی است به غذای ناکافی، نامطمئن و خارج از دسترس همگان. همچنین می‌تواند امکان استفاده از غذا با هزینه کمتر را برای عده بیشتری فراهم آورد. علاوه بر آن مشغول شدن به انجام کشاورزی شهری به تنوع بالاتری در خوراکی‌ها می‌انجامد. بنابراین در نظر گرفتن استراتژی‌های مناسب در راستای رسیدن به غذای در دسترس و قابل تهیه برای همه ضروری است (Ibid:44).

«کشاورزی شهری» و یا «باغبانی شهری» که با عناوین «باغبانی پیراشهری» و «باغبانی درون‌شهری» نیز شناخته می‌شود به نوعی جدید از کشاورزی اطلاق می‌شود که در آن رشد و پرورش گیاهان خوراکی، درون مرزهای شهر انجام می‌شود. کشاورزی شهری یک صنعت واقع در داخل شهر (درون‌شهری) یا در حاشیه (پیراشهری) یک شهرک، یک شهر یا یک کلان‌شهر است. این صنعت، تنوعی از غذاها و محصولات غیرغذایی را با استفاده از منابع انسانی و محصولات مادی و خدماتی که در اطراف شهر پیدا می‌شود، رشد و پرورش می‌دهد و آن را توزیع می‌کند. در مقابل نیز منابع انسانی و محصولات مادی و خدمات را به شهر عرضه می‌کند (Koc et al., 1999).

ابعاد تأثیر گذاری کشاورزی شهری

در این بخش ابعاد کشاورزی شهری بررسی می‌شود، بررسی نمونه‌های مختلف نشان از تأثیر گذاری کشاورزی بر ابعاد سلامتی، اقتصادی، اجتماعی و محیط‌زیستی دارد.

ایده شفا بخشی طبیعت و اعتقاد به تأثیر دیدن گیاه، آب و سایر عناصر طبیعی در کاهش فشارهای فکری و روانی و تسریع روند بهبود بیماران، از نظر تاریخی ریشه در فرهنگ‌های باستانی ایرانیان، چینی‌ها و یونانیان دارد. در اروپای قرون وسطی درمانگاه‌ها در دیرهای راهبان شکل می‌گرفت که باغی نیز داشتند. به این ترتیب، ایده باغ‌های شفا بخش که بین منظر و سلامت ارتباطی قوی می‌یافت، برای اولین بار در رابطه با مراکز درمانی مانند بیمارستان‌ها توسط نظریه پرداز آلمانی هرشفیاد در اواخر قرن هجدهم مطرح شد. او خصوصیات کامل حیاط بیمارستان‌ها را به نحوی توصیف می‌کند که بتواند موجب کاهش نگرانی و افزایش امید در بیماران شود و وجود آبشارهای کوچک، گل‌های رنگارنگ، درختچه‌های سایه‌دار، گیاهان معطر، مکان‌هایی برای نشستن و مسیرهای پیاده برای قدم زدن بیماران را توصیه می‌کند (Marcus & Barnes, 1999: 27).

تأثیر منظر بر سلامت در دهه‌های اخیر بسط یافته و

کشاورزی نیز زمین‌هایی در داخل شهر به کار کشاورزی اختصاص یافت (The Severn Project, 2010).^۱

ایده تولید محصولات غذایی خارج از مرزهای روستا، در زمان جنگ‌های بزرگ و دوره افسردگی (دوره کمبود غذا) مطرح شد تا در سال ۱۸۹۳ به ساکنین شهر دیترویت که دچار افسردگی بودند، زمین‌هایی اهداء شد تا در آن سبزیجات بکارند و این آغازی برای کشاورزی شهری بود. این زمین‌ها موجب درآمدزایی، خودکفایی و تولید محصولات غذایی در زمان‌های سخت شدند. تا سال ۱۹۱۹، ۵ میلیون زمین در حال کاشت و بیش از ۵۰۰ میلیون پوند محصول برداشت شد و بالغ بر ۲/۸ میلیون دلار محصول غذایی در دوران افسردگی بزرگ تولید شد. سپس در دهه ۱۹۶۰ تعدادی زمین کشاورزی شهری در بریتانیا ساخته شد که بر جنبش کشاورزی شهری آمریکا تأثیر گذاشت. اولین مزرعه شهری در سال ۱۹۷۲ در لندن ساخته شد که تلفیقی از زمین کشاورزی و مزرعه پرورش حیوانات بود که خود مقدمه‌ای برای ایجاد کشاورزی شهری در استرالیا و هلند شد (Lawson & Kearns, 2016: 12-22). در تصویر ۱ پیدایش مفهوم کشاورزی درون مرزهای شهر به طور مفصل نشان داده شده است.

جنبش باغچه‌های سبب‌زمینی
در دوران نزول شرایط اقتصادی و افزایش بیکاری، دولت دیترویت از مردمش تقاضا کرد تا اجازه دهند در زمین‌های خالی‌شان میوه و سبزیجات بکارند که بعدها به این کار به جنبش باغچه‌های سبب‌زمینی معروف شد. این باغچه‌ها علاوه بر تولید غذا، باعث ایجاد درآمد، مازاد، اشتغال‌زایی و ایجاد حس مشارکت در بین شهروندان شد.

باغچه‌های آزادی (جنگ جهانی اول)
در خلال جنگ در اروپا به دلیل این‌که زمین‌های کشاورزی در مناطق جنگی بودند و وارد کردن غذا از طریق دریا نیز ناممکن بود، با مشکل تأمین غذا روبه‌رو شده بود. در نتیجه آمریکای شمالی مسئول تأمین غذای جنگ شد.

در پاسخ به کاهش غذا، کشاورزی شهری رشد کرد. در جنبشی در اوایل ۱۹۱۷ پوسترهایی در طول شهر پخش شد. پوسترها می‌گفتند: «آیا شما سهمی در این پیروزی دارید؟»

باغچه‌های آزادی (جنگ جهانی دوم)
در جنگ جهانی دوم نیز باغچه‌های آزادی دوباره مطرح شدند. بعضی از آن‌ها همان باغچه‌های ضد استرس بودند و بعضی دیگر باغچه‌های جنگ جهانی اول بودند.

جنبش شهر زیبا

جنبش شهر زیبا توسط گروه‌های متوسط و سطح بالا برای مبارزه با افت بهداشت، جمعیت بالا و جرم بود و راه حل باری مبارزه ایجاد زیبایی در شهر بنده است. در نتیجه حیاط خانه‌ها و زمین‌های خالی زیر کشت رفتند و به پارک‌هایی بزرگ تبدیل شدند.

این برنامه‌های فضای سبز در شهر باعث بهبود شرایط سلامت و کاهش هزینه‌های خانوار شد و مردم را از استرس زندگی شهری دور کرد.

باغچه‌های ضد استرس

دوران استرس بزرگ که در آمریکا به وجود آمد و کل دنیا را در بر گرفت باعث افزایش بسیار بالای حجم بیکاری شد.

باغچه‌های ضد استرس یکه باغچه‌های رفاه نیز نام داشتند برای مبارزه با گرسنگی، فقر و استرس، در زمین‌های خالی شهرها ساخته شد.

جنبش کشاورزی شهری

با افزایش جمعیت جهان بیش از مقدار پیش‌بینی شده، تمامی دولت‌ها با مشکل تأمین غذا برای مردم خود مواجه شدند و با استفاده از تجربیات کشاورزی در دوران گذشته کشاورزی شهری مطرح شد.

تصویر ۱: تاریخچه کشاورزی شهری، مأخذ: Rose, 1996; Basset, 1981.

بیشترین بُعد تأثیر گرفته از ایده کشاورزی شهری است و در سوی دیگر، بُعد اجتماعی کمترین تأثیرپذیری را داشته است. در ادامه به صورت مفصل هر بُعد بررسی شده است. در این میان بررسی پژوهش‌های مرتبط با ابعاد کشاورزی شهری نشان می‌دهد که در برخی از پژوهش‌ها تکیه بر بهره‌گیری از یک مدل بوده و در برخی دیگر تمرکز بیشتر بر روی عاملی مانند برنامه‌ریزی شغلی یا ایجاد درآمد بوده است. البته لازم به ذکر است که بیشتر تحقیقات اقتصادی بر بازار کشاورزان متمرکز است، اگرچه مطالعاتی نیز وجود دارد که بر مزایای اقتصادی مصرف‌کنندگان و باغبانان مرتبط با کشاورزی شهری متمرکز باشد.

انواع مصادیق کشاورزی شهری

کشاورزی شهری در انواع مختلفی در شهر قابل اجراست که هر کدام فواید مختلفی دارند و در مقیاس‌های متفاوتی تأثیرگذار هستند. به صورت کلی انواع مصادیق کشاورزی شهری از مقیاس کوچک تا بزرگ در **جدول ۳** بررسی شده و فواید هر یک به صورت خلاصه ارائه شده است.

جدول ۲: ابعاد تأثیرگذاری کشاورزی شهری از خلال بررسی منابع موجود. مأخذ: نگارندگان.

منبع	مقیاس	معیار	بُعد
(Armstrong, 2000)	شهری	خلق فضای امن	
(Kobayashi et al., 2010)	شهری	دسترسی عادلانه به زمین	
(Krasny & Doyle, 2002), (Travaline & Hunold, 2010)	محلی	آموزش کودکان	
(Bradley & Galt, 2014)			بعد اجتماعی
(Krasny & Doyle, 2002), (Beckie & Bogdan 2010)	محلی	تعامل و ارتباط نسل‌ها	
(Krasny & Doyle, 2002), (Beckie & Bogdan 2010)	محلی	تبادل فرهنگ‌ها	
(Balmer et al., 2005), (Corrigan, 2011)	شهری	دسترسی به غذای سالم	بعد سلامت
(Alaimo, Packnett, Miles, & Kruger, 2008)	محلی	افزایش مصرف میوه و سبزیجات	
(Armstrong, 2000)	محلی	افزایش فعالیت‌های جسمی و روانی	
(Holland, 2004), (Kobayashi et al., 2010)	منطقه‌ای	اشتغال‌زایی	بعد اقتصادی
(Gale, 1997)	منطقه‌ای	افزایش بازار برای کشاورزان	
(Patel, 1991)	شهری	کاهش هزینه غذای خانوار	
(World Bank, 2013)	شهری	کاهش آسیب‌پذیری ساکنین	بعد محیط‌زیست
(World Bank, 2013)	منطقه‌ای	محافظت از فضای سبز عمومی	
(World Bank, 2013)	منطقه‌ای	مدیریت مصرف انرژی	
(World Bank, 2013)	منطقه‌ای	مدیریت مصرف پسماند	

جدول ۳: انواع مصادیق کشاورزی شهری. مأخذ: نگارندگان برگرفته از (Lundberg, 2014; Golden, 2013; Yoon, 2007; Gill, 2007).

مقیاس	فواید و ویژگی	مصادیق
خانگی	<ul style="list-style-type: none"> - محلی برای استراحت بزرگسالان؛ - محلی برای بازی کودکان؛ - محلی برای دورهم جمع شدن اعضای خانواده و دوستان؛ - محلی برای کاشت مواد غذایی خانوار و کاهش هزینه خانوار. 	باغچه خانه‌ها ^{۱۰}
خانگی	<ul style="list-style-type: none"> - مناسب برای فضاهای با تراکم بالای ساختمانی؛ - ارزان و با بازدهی بالا. 	کشاورزی بالکنی ^{۱۱}
خانگی	<ul style="list-style-type: none"> - ارائه گونه‌ای از معماری منظر؛ - مورد استفاده در زمین‌های متراکم. 	کشاورزی آویخته ^{۱۲}
محلی	<ul style="list-style-type: none"> - عایق صدا و حرارت؛ - تعدیل تغییرات هوایی؛ - افزایش آرامش روانی؛ - ایجاد حیات وحش در مقیاس کوچک؛ - کمک به زیبایی شهر؛ - کاهش اثرات جزایر حرارتی. 	بام سبز ^{۱۳}
محلی	<ul style="list-style-type: none"> - محدود کردن انتقال حرارتی؛ - کاهش دمای محیط با ایجاد سایه و آزادسازی رطوبت از سطح برگ گیاهان؛ - مانعی در برابر باد زمستانی. 	دیوار سبز ^{۱۴}
محلی	<ul style="list-style-type: none"> - افزایش تعاملات اجتماعی ساکنین؛ - کاهش دمای هوا؛ - استفاده از زمین‌های رها شده؛ - کاهش هزینه غذایی خانوار. 	باغچه‌های شهری ^{۱۵}
شهری	<ul style="list-style-type: none"> - صرفه جویی در مصرف آب؛ - افزایش تولید در واحد سطح؛ - افزایش کیفیت محصولات تولیدی؛ - تولید بیش از یک محصول در سال؛ - استفاده از تکنیک‌های جدید کشت؛ - استفاده از اراضی غیرقابل کشت؛ - اشتغال‌زایی بیشتر در واحد سطح. 	گلخانه ^{۱۶}
شهری	<ul style="list-style-type: none"> - افزایش سلامت انسان از طریق انجام فعالیت کشاورزی؛ - جلوگیری از فقر از طریق افزایش امنیت غذایی؛ - پایداری انرژی. 	مزرعه عمودی ^{۱۷}

مدل کاربردی پژوهش: بازشناسی معیارهای تحقق کشاورزی شهری در محلات

بررسی نمونه موردی معرفی نمونه موردی: محله امامزاده یحیی در تهران

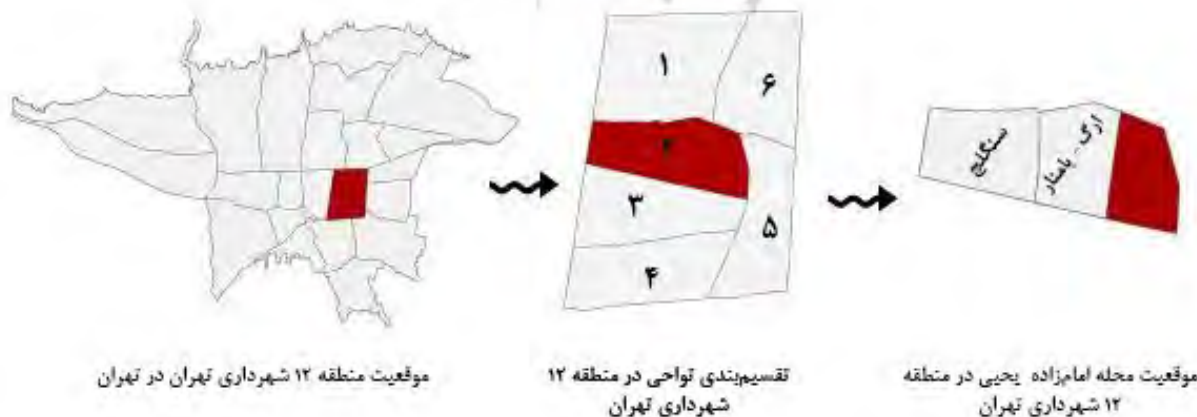
محله امامزاده یحیی به عنوان نمونه برای بررسی موضوع پژوهش انتخاب شده است. این محله واقع در ناحیه ۲ در منطقه دوازده شهرداری تهران است، که از شمال به خیابان امیرکبیر، از شرق به خیابان ری، از جنوب به خیابان پانزده خرداد و از غرب به خیابان شهید مصطفی خمینی می‌رسد. در گذشته این محله بخشی از یک محله بزرگ‌تر به نام عودلاجان بوده است. طبق سرشماری انجام‌شده در سال ۱۳۹۰ توسط سازمان آمار، جمعیت این محله معادل ۱۴۰۲۴ نفر، شامل ۳۸۳۳ خانوار است و وسعتی نزدیک به ۶۸ هکتار دارد. این محله در بخش تاریخی شهر تهران قرار داشته و در حال حاضر دارای بافت قدیمی و فرسوده است. همچنین از لحاظ پیشینه طبیعی و فضای سبز نیز، قدمت بالایی دارد؛ به طوری که یکی از قدیمی‌ترین چنارهای تهران که ۹۰۰ سال قدمت دارد، در حیاط امامزاده یحیی قرار دارد. به گفته مورخان این درخت سومین چنار بزرگ تهران است^{۱۸}. این موضوع پیوند بسیار قدیمی ساکنان این محله را با فضاهای سبز نشان می‌دهد. موقعیت این محله در تصویر ۲ نشان داده شده است.

روش‌شناسی بررسی نمونه موردی

این پژوهش از نوع کاربردی و تحلیلی است. در تحلیل مبانی نظری، متغیرهای مورد تأکید و ابعاد مورد توجه کشاورزی شهری به دست آمد و مدل پژوهش تدوین شد. روش تحقیق

کشاورزی شهری می‌تواند امکان ارتباط بیشتر بین نسل‌ها را فراهم آورد و با ایجاد فضایی امن باعث افزایش حضور ساکنان یک محله به خصوص زنان و کودکان در آن محله می‌شود. کشاورزی شهری نیاز به کشاورزانی دارد که در باغچه‌های شهری مشغول به کار شوند. علاوه بر آن نیز به افراد متخصص برای آموزش‌هایی از قبیل آموزش کشت انواع گیاهان نیازمند است که این عامل سبب اشتغال‌زایی و افزایش بازار کار شده و مقداری از هزینه خانوار در خرید محصولات غذایی را کاهش می‌دهد.

تأثیرگذارترین بُعد کشاورزی شهری بُعد اقتصادی و محیطی آن است که در این پژوهش و در نمونه منتخب به آن پرداخته شده است. در وهله اول باغچه‌های شهری با خلق فضای سبز به شادابی و زیبایی محله کمک بسیاری می‌کنند. علاوه بر آن به دلیل مدیریت انرژی و پسماند در فرآیند کشاورزی شهری، آلودگی نیز در محله کاهش می‌یابد. یکی از موارد مهم که با کشاورزی شهری به دست می‌آید، این است که با کشت میوه و سبزیجات تازه در باغچه‌های شهری، دسترسی به غذای سالم برای مردم بیشتر می‌شود و مصرف میوه و سبزیجات تازه در بین آنها افزایش می‌یابد که این خود باعث افزایش سلامت جسمانی مردم می‌شود. از طرفی انجام فعالیت کشاورزی میزان فعالیت فیزیکی را افزایش داده و این موضوع باعث تقویت سلامت جسمانی و همچنین بهبود وضعیت روانی می‌شود. در جدول ۴ به طور کامل معیارهای تحقق کشاورزی شهری در محلات بررسی شده‌اند.

تصویر ۲: موقعیت محله امامزاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران. مأخذ: نگارندگان

کاربست اصول کشاورزی شهری در مقیاس محلات | مریم محمدی و دلارام ابراهیمی نیا

جدول ۴: معیارهای تحقق کشاورزی شهری در محلات. مأخذ: نگارندگان برگرفته از (Golden, 2013، جیکوبز، ۱۳۹۶؛ کارمونا و همکاران، ۱۳۹۴؛ گلکار، ۱۳۷۹).

تأثیرگذاری ابعاد	متغیر تأثیرگذاری کشاورزی شهری در محلات	انواع مصادیق کشاورزی شهری	کیفیت شهری	قابلیت اجرا در محلات
بعد اقتصادی	اشتغال‌زایی؛ میزان هزینه خانوار.	بام سبز؛ گلخانه؛ کشاورزی عمودی.	خوداتکایی شهر	دارد
	تبادل فرهنگ‌ها؛		نظارت	دارد
	ارتباط و تعامل بین نسل‌ها		غناي حسی	دارد
بعد اجتماعی	دستیابی به ابعاد سرمایه اجتماعی		رنگ تعلق	دارد
	آموزش کودکان		زندگی عمومی و اجتماعی	دارد
	میزان حضورپذیری	بام سبز؛ گلخانه؛ کشاورزی عمودی؛ باغچه شهری.		
	خلق فضای امن			
	میزان ارتباطات اجتماعی			
	سرزندگی		آموختن از گذشته و احترام به آینده (تاریخ‌مندی و آینده‌نگری)	دارد
	دسترسی عادلانه به زمین			
بعد محیط زیست	افزایش مشارکت‌پذیری			
	افزایش حس تعلق			
	کشف پتانسیل‌های جامعه			
	میزان فضای سبز		کافی بودن منابع (صرفه‌جویی)	دارد
	زیباسازی بصری؛		پاکیزگی	دارد
	حفظ فضای سبز،		ارتقاء پیچیدگی بصری محیط (زیبایی)	دارد
	مدیریت انرژی؛	بام سبز؛		
	مدیریت پسماند؛	دیوار سبز؛ گلخانه؛ کشاورزی عمودی؛	توجه به آب‌وهوا (آسایش اقلیمی)	دارد
	کاهش نرخ آلودگی؛		توجه به اکولوژی	دارد
	جلوگیری از فرسایش خاک؛		کیفیت پایداری زیست‌محیطی	دارد
ایجاد حیات‌وحش در مقیاس کوچک؛	باغچه شهری.			
بعد سلامت	صرفه‌جویی در مصرف آب؛		کیفیت منظر و دید	دارد
	کاهش جزایر حرارتی.		ایمنی و امنیت (کارمونا و همکاران، ۱۳۹۴)	دارد
	افزایش نرخ فعالیت جسمی؛	حیات‌خانه؛ بام سبز؛	ارتقاء آزادی عابران پیاده	دارد
	افزایش مصرف میوه و سبزیجات؛ دسترسی به غذای ارگانیک.	دیوار سبز؛ کشاورزی عمودی؛ گلخانه.	طراحی محیط‌هایی برای پیاده‌ها و حرکت (پیاده‌مداری و حرکت)	دارد

بررسی ابعاد کشاورزی شهری در محله امامزاده یحیی

در پرسش‌نامه توزیع‌شده میان مشارکت‌کنندگان، به منظور دستیابی به نتایج بهتر، ابعاد کشاورزی شهری و مصادیق آن به صورت تصویر در اختیار پاسخ‌دهندگان قرار گرفت. تحلیل توصیفی داده‌های مرتبط با تأثیرگذاری ابعاد کشاورزی شهری مبتنی بر نرم‌افزار آماری در ادامه ارائه شده است. لازم به ذکر است که در اینجا تنها تأکید بر سه بُعد سلامت، اقتصاد و اجتماع بوده است. همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، پس‌انداز پول از مهم‌ترین تأثیراتی است که کشاورزی شهری بر اقتصاد محله و ساکنان آن دارد و بدین وسیله اقتصاد ساکنان محله رشد می‌کند و بهبود می‌یابد. در ابعاد سلامت نیز مهم‌ترین عامل تأثیرگذاری، دسترسی به محصولات تازه بوده که ساکنان می‌توانند روزانه به آن دسترسی داشته باشند. در این میان کم‌اهمیت‌ترین عامل تأثیرگذاری اقتصادی کشاورزی، از دید ساکنان، دسترسی به غذای متنوع و کمترین عامل تأثیرگذاری سلامت، دسترسی به غذای متنوع است.

در بررسی بُعد اجتماعی سؤالاتی در رابطه با تأثیرگذاری کشاورزی شهری بر کاهش افسردگی، افزایش ارتباط با همسایگان، افزایش امنیت و افزایش استفاده از فضاهای عمومی مطرح شد که خود، پایه‌ای برای دیگر تأثیرات اجتماعی در محله است و می‌تواند به تقویت بُعد اجتماعی در محله کمک کند و بر مواردی چون ایجاد حس تعلق، تبادل‌ات و تجمعات بیشتر و ارتباطات قوی‌تر اجتماعی تأثیر بگذارد. در بُعد اجتماعی، تأثیرگذاری کشاورزی شهری بر کاهش افسردگی و انزوا در بین زنان محله مورد توجه قرار گرفته است، چراکه اکثر آنها خانه‌دار بوده و بنابراین از فضاهای اجتماعی و داشتن فعالیت مستمر در خارج از خانه به دور هستند. نتایج تحلیل‌های این بخش نشان می‌دهد که بیشترین تأثیرگذاری کشاورزی شهری به ترتیب بر کاهش افسردگی (۵۶ درصد) و افزایش استفاده از فضاهای عمومی و جمعی (۵۲ درصد) و پس از آن افزایش امنیت محیطی (۴۶ درصد) است و کمترین تأثیر آن بر افزایش ارتباط با همسایگان (۳۰ درصد) است.

در ادامه به بررسی آمار اکتشافی و بررسی رابطه همبستگی میان ابعاد کشاورزی شهری و تمایل ساکنان به انجام کشاورزی شهری پرداخته شد. با توجه به اینکه متغیرها رتبه‌ای بودند، از آزمون گاما استفاده شد. همان‌طور که در جدول ۶ مشخص است، تمامی متغیرهای ابعاد اقتصادی کشاورزی شهری، از نظر استفاده‌کنندگان بر تمایل به انجام کشاورزی شهری در محله تأثیر مثبت دارند. اما در ابعاد

این پژوهش در گام اول، به کمک پرسش‌نامه نیمه‌باز بوده و پرسش‌نامه‌ها به صورت تصادفی در محله پُر شده‌اند. حجم جامعه آماری برای دستیابی به نتیجه مطلوب ۱۶۰ پرسش‌نامه بوده است^{۱۹}. پس از کدگذاری داده‌ها و واردکردن کدها به نرم‌افزار اس.پی.اس.اس. داده‌ها به صورت توصیفی و اکتشافی تحلیل شده‌اند. بنابراین رویکرد پژوهش در این بخش کمی است.

تحلیل داده‌ها

پیش از تحلیل پرسش‌نامه‌ها، لازم است چند نکته مهم در مورد رابطه پتانسیل محله و کشاورزی شهری بیان شود. با توجه به بررسی‌های انجام‌شده در محله امامزاده یحیی، به نظر می‌رسد به دو دلیل این محله پتانسیل بالایی برای اجرای کشاورزی شهری دارد؛ در طی چند سال اخیر در این محله اقداماتی از قبیل بازسازی برخی بناها، زیباسازی، کاشت درخت و سنگفرش کردن کوچه‌ها انجام شده است و به نوعی، محله برای تغییرات جدید آماده است. از طرف دیگر و با توجه به شرایط اجتماعی (وجود پیوند اجتماعی ساکنان و حس تعلق به مکان ناشی از وجود عناصر تاریخی و قدمت محله) و شرایط اقتصادی ساکنان می‌توان انتظار داشت که دید ساکنان نسبت به اقدام کشاورزی شهری مثبت باشد. با توجه به مواردی که بیان شد، این محله برای بررسی ابعاد کشاورزی شهری می‌تواند گزینه مطلوبی باشد.

تحلیل پرسش‌نامه اطلاعات مشارکت‌کنندگان

در این بخش اطلاعات کلی پاسخ‌دهندگان در قالب جنسیت، سن، تحصیلات، مدت سکونت و نوع مسکن ارائه شده است. از میان پاسخ‌دهندگان، ۲۶ درصد زن و ۷۴ درصد مرد بودند و بیشتر پاسخ‌دهندگان بین ۲۵ تا ۶۰ سال سن داشتند. تحصیلات اغلب آنها دیپلم (۴۰ درصد) و لیسانس (۳۰ درصد) است.

اغلب ساکنان محله که در تکمیل پرسش‌نامه مشارکت داشتند، در آپارتمان‌های ۳-۵ طبقه ساکن هستند (۷۴ درصد) و بنابراین می‌توان انتظار داشت که انجام کشاورزی شهری با محدودیت‌های خاصی روبه‌رو باشد. اکثر ساکنان مشارکت‌کننده یا بین ۵-۱۰ سال ساکن محله امامزاده یحیی هستند (۳۷ درصد) و یا بیش از ۳۰ سال (۳۴ درصد) که این مدت سکونت طولانی باعث شده است تا افراد، آگاهی کاملی از وضعیت محله خود داشته باشند.

جدول ۵: بررسی کشاورزی شهری در محله امامزاده یحیی. مأخذ: نگارندگان.

ابعاد تأثیرگذاری	معیار	درصد تجمعی	میانگین	انحراف از معیار
بعد اقتصادی	پس‌انداز	۳۸%	۲/۷۴	۱/۲۵۹
	تولید غذای اضافه	۳۷%	۲/۷۴	۱/۱۳۰
	درآمدزایی	۴۴%	۲/۴۸	۱/۰۱۴
بعد اجتماعی	کاهش افسردگی	۵۶%	۳/۴۴	۱,۱۸۸
	افزایش ارتباط با همسایگان	۳۰%	۲/۷۰	۱/۲۰۳
	افزایش امنیت	۴۶%	۳/۱۹	۱/۳۳۱
بعد سلامت	افزایش استفاده از فضاهای عمومی و جمعی	۵۲%	۲/۳	۱/۱۰۳
	دسترسی به غذای متنوع	۴۵%	۳/۷	۱/۰۷۲
	دسترسی آسان به غذا	۴۵%	۳/۱۹	۱/۱۱۱
	دسترسی به محصولات تازه	۷۴%	۳/۹۳	۱/۲۶۹
	نرخ فعالیت جسمی	۵۸%	۲/۱۹	۱/۲۱۰

بعد از بررسی ابعاد تأثیرگذاری کشاورزی شهری، انواع مصادیق کشاورزی شهری به صورت تصویری ارائه شد و نظر ساکنان راجع به هر یک از آنها پرسیده شد (لازم به ذکر است که پاسخ‌دهندگان می‌توانستند چندین گزینه را انتخاب کنند). اکثر ساکنان ترجیح می‌دادند تا کشاورزی شهری را به صورت گروهی و در فضاهای جمعی مانند پارک‌ها، فضاهای سبز و حیاط فضاهای نیمه‌عمومی انجام دهند، به همین دلیل اکثر پاسخ‌دهندگان باغچه‌های شهری را به عنوان

مرتبط با سلامت دو متغیر دسترسی به غذا و محصولات تازه، ارتباطی با تمایل به انجام کشاورزی شهری در محله ندارند. همچنین در بُعد اجتماعی نیز کشاورزی شهری با سه معیار افزایش امنیت، کاهش افسردگی و افزایش استفاده از فضاهای عمومی رابطه معنی‌دار داشته و جهت این رابطه مثبت است، اما بر افزایش ارتباط با همسایگان تأثیری ندارد. در جدول پیش‌رو اولویت تأثیرگذاری متغیرها در هر بُعد ارائه شده است.

جدول ۶: بررسی وجود رابطه معنی‌دار بین ابعاد کشاورزی شهری تمایل به کشاورزی شهری در محله. مأخذ: نگارندگان.

بعد	شاخص	نوع آزمون	معنی‌داری	اولویت معنی‌داری	اولویت	جهت رابطه
اقتصادی	پس‌انداز پول	گاما	۰/۰۰۱	۰/۷۴۳	۱	+
	تولید غذای اضافه	گاما	۰/۰۱۲	۰/۵۵۷	۳	+
	درآمدزایی	گاما	۰/۰۰۵	۰/۴۷۳	۴	+
اجتماعی	کاهش افسردگی	گاما	۰/۰۰۳	۰/۴۶۲	۲	+
	افزایش ارتباط با همسایگان	گاما	۰/۰۰۹	۰/۰۱۱	۴	-
	افزایش امنیت	گاما	۰/۰۰۲	۰/۴۹۵	۱	+
سلامت	افزایش استفاده از فضاهای عمومی و جمعی	گاما	۰/۰۰۳	۰/۲۰۷	۳	+
	دسترسی به غذای متنوع	گاما	۰/۰۰۳	۰/۲۶۹	فاقد رابطه	-
	دسترسی آسان به غذا	گاما	۰/۰۰۱	۰/۶۹۸	۲	+
	دسترسی به محصولات تازه	گاما	۰/۰۰۳	۰/۲۷۸	فاقد رابطه	-
	نرخ فعالیت جسمی	گاما	۰/۰۰۱	۰/۶۰۷	۱	+

آنها دسترسی سریع‌تر و مطمئن‌تری به انواع سبزیجات و صیفی‌جات خواهند داشت. جدول ۸ به تفصیل انتخاب انواع گیاهان قابل کشت توسط ساکنان محله امامزاده یحیی را نشان می‌دهد.

بحث

در بین انواع مصادیق کشاورزی که در بخش‌های قبل راجع به آن بحث شد و با توجه به بررسی‌های کارشناسانه در محدوده، تنها تعدادی از آنها قابلیت اجرا در محله را دارند. این مصادیق شامل حیاط خانه‌ها، بام سبزی، دیوار سبزی،

نمونه واجد اولویت بیان نموده‌اند. در رتبه بعدی ساکنانی قرار داشتند که تمایل بیشتری بر انجام کشاورزی شهری، به صورت فردی و در منازل خود، آن هم در تراس‌های سبزی داشتند. جدول ۷ به تفصیل انتخاب انواع مصادیق کشاورزی شهری توسط ساکنان محله امامزاده یحیی را نشان می‌دهد.

در نهایت پرسش شد که در صورت وجود فضایی برای انجام کشاورزی شهری چه به صورت فردی و چه به صورت اجتماعی، چه نوع گیاهانی در آن کشت خواهند کرد. اکثر پاسخ‌دهندگان کشت سبزیجات و صیفی‌جات را به دلیل صرفه اقتصادی آن انتخاب کردند و معتقد بودند با کاشت

جدول ۷: بررسی توصیفی انواع مصادیق کشاورزی شهری در محله امامزاده یحیی. مأخذ: نگارندگان.

بام سبزی	تراس سبزی	دیوار سبزی	گلخانه	کشاورزی عمودی	باغچه شهری
۷۲	۱۱۸	۴۸	۱۸	۲۹	۱۲۵
۴۵%	۷۴%	۳۰%	۱۱%	۱۸%	۷۸%
۳	۲	۴	۶	۵	۱
اولویت					

جدول ۸: انواع کشت. مأخذ: نگارندگان.

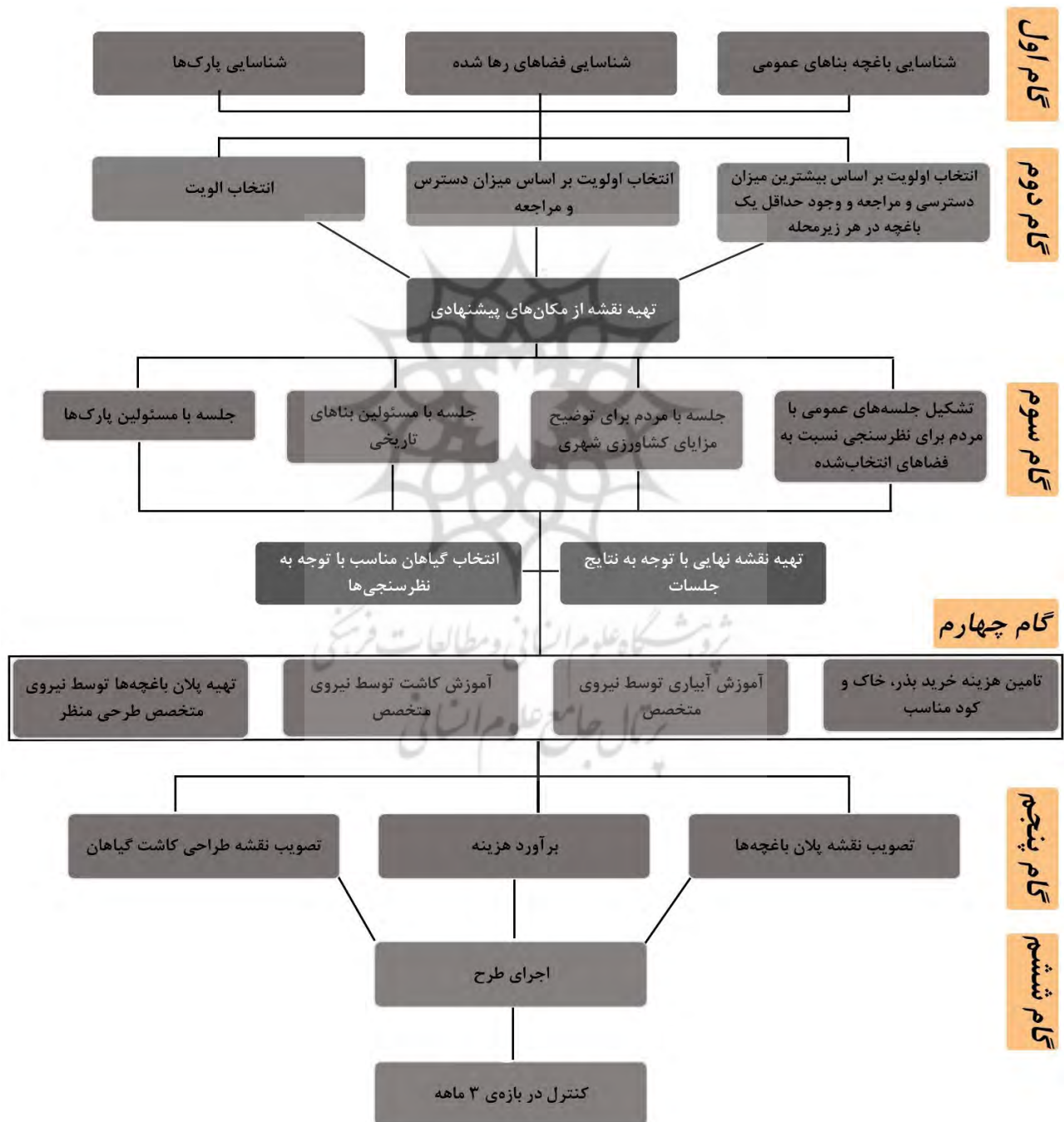
گیاهان زینتی	سبزیجات	صیفی‌جات	غلات	حبوبات	میوه
۸۹	۱۱۸	۱۰۷	۱۱	۳۰	۴۸
۵۵/۵%	۷۴%	۶۷%	۷%	۱۹%	۳۰%
۳	۱	۲	۶	۵	۴
اولویت					

تصویر ۳: انطباق اطلاعات حاصل از پرسش‌نامه با بررسی کارشناسانه در محله امامزاده یحیی. مأخذ: نگارندگان.

این بناها به دلیل تعلق خاطری که ساکنان محله به آن دارند به طور مداوم استفاده می‌شوند. در طی نظرسنجی که از ساکنان انجام شد، ۷۸ درصد ساکنان با اجرای طرح باغچه‌های شهری بسیار موافق بوده و همچنین خود فضاهای عمومی محله را به عنوان فضاهایی برای انجام این طرح به صورت گروهی پیشنهاد دادند. این موضوع بدین معنی است که اجرای این طرح در فضاهایی که ساکنان در آن خاطرات جمعی و فردی زیادی دارند، با استقبال روبه‌رو خواهد شد. همان طور که بیان شد، باغچه‌های شهری، نوعی از کشاورزی

بالکن سبز و باغچه‌های شهری هستند. تصویر ۳ نمایانگر نتایج به‌دست‌آمده است. در این نمودار ابعاد اقتصادی و سلامتی کشاورزی شهری با انطباق بررسی کارشناسانه محله و ظرفیت‌های آن با نوع کشاورزی شهری که مورد توجه ساکنان بوده، مشخص شده است. همچنین مکان‌های واجد پتانسیل کشاورزی شهری نیز نمایان است. محله امامزاده یحیی دارای فضاهای عمومی بسیار زیادی مانند امامزاده، سرای کاظمی، مدرسه معمارباشی، خانه مدرس، میدان باغ پسته‌بک و تعداد دیگری بنای تاریخی است که همه

تصویر ۴: برنامه اقدام برای اجرای طرح باغچه شهری. مأخذ: نگارندگان.

مشخص شد که با توجه به پتانسیل‌های محله و تمایل ساکنان، اجرای کشاورزی شهری به صورت جمعی بهترین گزینه است که با ساخت باغچه‌های شهری در فضاهای بدون استفاده، فضاهای عمومی و یا بخشی از پارک‌ها ممکن می‌شود. همچنین برای انجام کشاورزی شهری به صورت فردی بام سبز و تراس سبز گزینه‌های مناسبی هستند.

• در رابطه با تأثیرگذاری کشاورزی شهری در ابعاد زندگی مردم محله مورد بررسی می‌توان گفت که با انجام کشاورزی شهری در محلات فرسوده و بهره‌مندی از سرمایه اجتماعی ساکنان، ضمن افزایش مشارکت آنها، میزان افسردگی را نیز می‌توان کاهش داد و این موضوع تأثیر کشاورزی شهری بر سلامت روانی ساکنان را به خوبی نشان می‌دهد. همچنین کشاورزی شهری باعث افزایش میزان استفاده از فضاهای عمومی و جمعی شده و در ارتقاء امنیت فضاهای نیز مؤثر است.

شهری هستند که بیشتر مورد توجه ساکنان بوده‌اند. بر این اساس در ادامه، برنامه اقدام برای تحقق این الگو ارائه می‌شود. همان طور که در برنامه اقدام در تصویر ۴ مشاهده می‌شود، گام اول شناسایی فضاهای رها شده، حیاط بناهای عمومی مانند خانه‌های تاریخی و پارک‌ها است. سپس فضاها اولویت‌بندی شده و نقشه‌ای از تمامی این فضاها تهیه می‌شود. در گام بعدی جلسه‌هایی با مسئولان پارک‌ها، بناهای عمومی و سپس با ساکنان محله برگزار می‌شود و در نتیجه این جلسات فضاهای مناسب نهایی انتخاب می‌شوند. در گام بعدی لازم است جلساتی با مهندسان فضای سبز، مهندسان کشاورزی و طراحان شهری برگزار شود تا طراحی مناسبی برای این باغچه‌ها انجام شود و گیاهان متناسب با آب‌وهوا و شرایط جغرافیایی نیز انتخاب شوند. در گام بعدی با کمک گرفتن از نیروی متخصص ابتدا لازم است آموزش‌هایی در رابطه با کاشت، آبیاری و برداشت به ساکنان داده شود و در نهایت لازم است برآورد هزینه‌ای برای هزینه بذر، کود، اجرای باغچه‌ها و ... انجام شود. در انتها نیز طرح با نظارت نیروهای متخصص و نهادهای متولی انجام می‌شود و لازم است که در بازه‌های مشخصی از طرح و پیشرفت آن بازدید انجام شود.

نتیجه‌گیری

در این مقاله کشاورزی شهری، ابعاد تأثیرگذاری آن و مصادیق آن در محله امامزاده یحیی بررسی شد. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که کشاورزی شهری بر ابعاد اجتماعی، اقتصادی، سلامت و زیست‌محیطی تأثیر دارد و باعث حفظ و افزایش سرمایه‌های اجتماعی می‌شود. می‌توان گفت تمایل شهروندان به انجام کشاورزی شهری به سطح اقتصادی آنها نیز وابسته است و در طبقات اجتماعی متوسط و رو به پایین بیشتر دیده می‌شود. همچنین کشاورزی شهری تأثیر به‌سزایی بر بُعد اجتماعی ساکنان در محلات این چنینی دارد. در پاسخ به پرسش‌های طرح‌شده در رابطه با نمونه موردی می‌توان موارد زیر را ارائه نمود:

- وجود چنار ۹۰۰ ساله در محله امامزاده یحیی، به خوبی قدمت پیوند ساکنان این محله با طبیعت رانشان می‌دهد. همچنین ساکنان محله سطح مشارکت بسیار بالا و حس تعلق بسیار زیادی به بناهای تاریخی محله خود دارند. اما از طرفی افراد ساکن در این محله وضعیت اقتصادی مناسبی ندارند و در نتیجه توانایی انجام کشاورزی شهری بدون تسهیلات و کمک‌هزینه‌های دولتی وجود ندارد. همه این موارد قابلیت‌های محدوده را برای اجرای کشاورزی شهری یادآور می‌شوند.
- با استفاده از پرسش‌نامه و سپس نظرات کارشناسانه،

$$n = \frac{2^2 * z_{\alpha/2} * \sigma^2}{spd^2}$$

$$z_{\alpha/2}^2 = \frac{160 * 0.0144}{4 * 0.3025} = 1.904 \Rightarrow z_{\alpha/2} = 1.38$$

* این مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد دلارام ابراهیمی نیا با عنوان «کاربست اصول کشاورزی شهری در خلق محله سالم، نمونه موردی محله امامزاده یحیی» است که با راهنمایی دکتر مریم محمدی در دانشگاه هنر در سال ۱۳۹۷ دفاع شده است.

۱. Urban Agriculture. Food, Jobs and Sustainable Cities .
۲. Agropolis: The social, Political and Environmental Dimensions of Urban agriculture
۳. Urban Agriculture: Differing Phenomena in Different Regions of the World
۴. Healthy City Harvests: Generating Evidence to Guide Policy on Urban Agriculture
۵. Urban Agriculture Impacts: Social, Health, and Economic: A Literature Review
۶. Urban Agriculture: Findings from four case studies
۷. United Nations Population Fund
۸. Victory Gardens که برای تولید غذا در جنگ جهانی اول و دوم ابداع شد تا نیاز غذایی را در طول جنگ تأمین کند.
۹. Advances in greenhouse automation and controlled environment agriculture: A transition to plant factories and urban farming
۱۰. Backyard Gardens
۱۱. Balcony Gardening
۱۲. Hanging Gardening
۱۳. Rooftop Gardening
۱۴. Green Walls
۱۵. Urban Farm
۱۶. Greenhouses
۱۷. Vertical Farming
۱۸. www.irantrips.ir (تاریخ دسترسی: ۱۳ آذر ۱۳۹۷)

۱۹. تعیین حجم نمونه و فاصله اطمینان پاسخها فرآیندی رفت‌وبرگشتی است. به عبارتی با داشتن یکی می‌توان عامل دیگر را محاسبه کرد. در این تحقیق با ۱۶۰ نمونه فاصله اطمینان پاسخها محاسبه شد. از رابطه زیر برای برآورد تعداد نمونه استفاده شده است که در آن سیگما انحراف معیار نمونه و spd کوچکترین اختلاف بین یک زوج از میانگین‌ها است. در این پژوهش برابر ۰/۱۲ و واریانس برابر ۰/۳۰۲۵ در نظر گرفته شده است. لذا برای n=۱۶۰ مقدار z در نتیجه مقدار سطح اطمینان برابر ۹۱/۴۶% است.

- for climate Change: The Role of the Green Infrastructure. *Built Environment*, 33 (1): 122-123.
- Golden, S. (2013). *Urban Agriculture Impacts: Social, Health, and Economic: A Literature Review*. Sustainable Agriculture Research & Education Programme, University of California: 1-22.
 - Helphand, K. I. (2006). *Defiant gardens: Making gardens in wartime*. San Antonio, TX: Trinity University Press.
 - Holland, L. (2004). Diversity and connections in community gardens: A contribution to local sustainability. *Local Environment*, 9 (3): 285-305.
 - Kobayashi, M., Tyson, L., & Abi-Nader, J. (2010). *The Activities and Impacts of Community Food Projects 2005-2009*. Report from The Community Food Project Competitive Grants Program: 1-28.
 - Koc, M., MacRae, R., Mougeot, L. & Welsh, J. (1999). *For Hunger-Proof Cities: Sustainable Urban Food Systems*. Toronto: IDRC Books.
 - Krasny, M. & Doyle, R. (2002). Participatory approaches to program development and engaging youth in research: the case of an intergenerational urban community gardening program. *Journal of Extension*, 40(5): 1-21.
 - Lawson, L. & Kearns, A. (2016). 'Power to the (young) people'? Children and young people's empowerment in the relocation process associated with urban re-structuring. *International Journal of Housing Policy*, 16(3): 376-403.
 - Lundberg, L. (2009). *Ecocity and Augustenborg and Augustenborg's Botanical Garden*. Scandinavian Green Roof Institute.
 - Marcus, C. C. & Barnes, M. (1999). *Healing Gardens: Therapeutic Benefits and Design Recommendations*. New York: Wiley.
 - Moreau, T., & Hodgson, K. (2012). *Delta Community-Based Farm District*. Prepared for Corporation of Delta and Century Group, 1-68.
 - Patel, I. C. (1991). Gardening's Socioeconomic Impacts. *Journal of extension*, 29(4): 1-3.
 - Patel, I. C. (1991). Gardening's socioeconomic impacts. *Journal of Extension*, 29(4): 7-8.
 - Rose, J.K. (1996). *City Beautiful: The 1901 Plan for Washington D.C.* A project of American Studies at American university.
 - Shamshiri, R.; Kalantari, F.; Ting, K.C.; Thorp, K.R.; Hameed, I.A.; Weltzien, C.; Ahmad, A. & Mojgan Shad, Z. (2018). Advances in greenhouse automation and controlled environment agriculture: A transition to plant factories and urban agriculture. *International Journal of Agricultural and Biological Engineering*, 11(1): 1-22.
 - Smith, J.; Ratta, A.; Nasr, J. & Cheema, G. S. (1996). *Urban agriculture: Food, jobs and sustainable cities*. New York: United Nations Development Programme.
 - Sutic, N. (2003). *How Green Roofs Can Improve the Urban Environment In Uptown Waterloo*. Integrating Natural and Urban Environments, Integrating Natural and Urban Environments.
 - The Severn Project by Steve Glove. Available from: <http://www.thesevernproject.org> (Accessed December, 2017).
 - Travaline, K. & Hunold, C. (2010). Urban agriculture and ecological citi-
 - جیکوبز، جین. (۱۳۹۶). مرگ و زندگی در شهرهای بزرگ آمریکا. ترجمه: حمیدرضا پارسی، آزاده افلاطونی، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
 - دانشپور، عبدالهادی. (۱۳۸۷). کشاورزی پایدار شهری، ضرورت‌ها و راهکارها. همایش ایده‌های نو در حوزه مدیریت شهری، تهران: مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.
 - کارمونا، متیو؛ هیت، تیم؛ تتراک و استیون تیسدل. (۱۳۹۴). مکان‌های عمومی فضاهای شهری، ابعاد گوناگون طراحی شهری. ترجمه: فریبا قرایمی، مهشید شکوهی، زهرا اهری و اسماعیل صالحی، تهران: انتشارات دانشگاه هنر.
 - گلکار، کوروش. (۱۳۷۹). مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری. نشریه علمی-پژوهشی صفا، (۲۳) ۱۱: ۶۵-۳۸.
 - واتسون، داند و لیز، کند. (۱۳۷۲). طراحی اقلیمی: اصول نظری و اجرایی کاربرد انرژی در ساختمان. ترجمه: وحید قبادیان و محمد فیض مهدوی، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
 - Alaimo K, Stickney M.A. & Atkinson, A. (2002). *Neighborhood Violence Prevention Collaborative Evaluation Report: Community Gardens*. Ann Arbor, Mich: Prevention Research Center of Michigan, University of Michigan School of Public Health, Neighborhood Violence Prevention Collaborative, Flint Urban Gardening and Land Use Corporation.
 - Alaimo, K.; Packnett, E.; Miles, R. A. & Kruger, D. J. (2008). Fruit and Vegetable Intake among Urban Community Gardeners. *Journal of Nutrition Education and Behavior*, 40(2): 94-101.
 - Armstrong-A, D. (2000). A survey of community gardens in upstate New York: Implications for health promotion and community development. *Health and Place*, 6(4):319-327.
 - Balmer, K.; Gill, J.; Kaplinger, H.; Miller, J.; Peterson, M.; Rhoads, A.; Rosenbloom, P. & Wall, T. (2005). The Diggable City: Making Urban Agriculture a Planning Priority. *Master of Urban and Regional Planning Workshop Projects*. 52 .
 - Bassett, T. (1981). Reaping on the Margins: A Century of Community Gardening in America. *Landscape*, 25(2): 1-8.
 - Beckie, M. & Bogdan, E. (2016). Planting Roots: Urban Agriculture for Senior Immigrants. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*, 1(2): 77-89.
 - Bradley, K. & Galt, R. (2014). Practicing food justice at Dig Deep Farms & Produce, East Bay Area, California: self-determination as a guiding value and intersections with foodie logics. *Local Environment*, 19 (2): 172-186.
 - Cole, D., Lee-Smith, D., & Nasinyama, G. (Eds.). (2008). *Healthy city harvests: Generating evidence to guide policy on urban agriculture*. Lima: International Potato Center.
 - Corrigan, M. (2011). Growing what you eat: Developing community gardens in Baltimore, Maryland. *Applied Geography*, 31(4): 1232-1241.
 - Gale, F. (1997). Direct Farm Marketing as a Rural Development Tool. *Rural Development Perspectives*, 12(2): 19-25.
 - Gill, S.E.; Handley, J.F.; Ennos, A.R. & Pauleit, S. (2007). Adapting Cities

zenship in Philadelphia. *Local Environment*, 15(6): 581-590.

- Ulrich, R. S. (2002). *Health Benefits of Gardens in Hospitals. Proceedings of the Sixth International People Plant Symposium*, Chicago: Chicago Botanic Garden.
- United Nations Fund for Population Activities (UNFPA). (2007). *State of the World's Population 2007: Unleashing the Potential of Urban Growth* (New York: UNFPA).
- Viljoen, A., Bohn, K. & Howe, J. (2005). *Continuous productive urban*

landscapes: Designing urban agriculture for sustainable cities, Oxford: Architectural Press.

- World Bank. (2013). *Urban Agriculture: Findings from Four Case Studies. Urban Development Series Knowledge Papers*, No.18, Washington DC.
- Yoon, S. J. & Woudstra, J. (2007). *Advanced Horticultural Techniques in Korea: The Earliest Documented Greenhouses. Garden History*, 35 (1): 68-84.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Manzar journal. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

محمدی، مریم و ابراهیمی نیا، دلارام. (۱۳۹۸). کاربرد اصول کشاورزی شهری در مقیاس محلات؛ نمونه موردی: محله امامزاده یحیی در تهران. *مجله منظر*، ۱۱ (۴۶): ۲۴-۳۹.

DOI: 10.22034/manzar.2019.84294

URL: http://www.manzar-sj.com/article_84294.html

